

13. Události 1. sv. války v dílech

- doba: 1914–1918
- příčina: boj o nové rozdělení světa (boj o kolonie – Něm. chce získat nové)
- záminka: atentát na rakouského následníka Ferdinanda d'Este (Sarajevo) → Rakousko vyhlašuje Srbsku válku
- díky spojeneckým smlouvám se do války zapojují další státy (18 zemí)
- bloky: Trojspolek (Něm., Rak.-Uh.) × Dohoda (Fr., Ang., Rusko), It. z Trojspolku zůstává neutrální, do války pak vstupuje na straně Dohody
- válka se protahuje, dochází potravin, armády vysíleny, situace na frontách nepřehledná → listopad 1918 – Německo uzavírá příměří
- výsledky války: vítězství Dohody (Versailles), rozpad Rakouska-Uherska
- 28. říjen 1918 vznik Československé republiky (prezidentem TGM)

- žádná lit. válku neoslavuje – odpor, negativní pohled, odsouzení jako nesmyslné zabíjení pro zájmy mocných
- většina autorů nucena účastnit se války na jedné nebo druhé straně → díla vycházejí z osobních zážitků
- lidé si začínají vážit mezilidských vztahů (láska, přátelství) – právě ony pomohly válku přežít
- válka často také vzala lidem iluze o životě, o člověku →
 - „ztracená generace“
 - skupina am. spisovatelů nar. kolem roku 1900
 - prožití 1. sv. války → zobrazení ve svých dílech; pocity vojáků po návratu (duševně zmrzačení, problémy se zařazením se do společnosti)
 - nesouhlas a nedůvěra ke společnosti
 - často staví hrdiny do velmi nebezpečných situací, kde musí prokazovat svůj charakter
 - představitelé: Ernest Hemingway, Francis Scott Fitzgerald, William Faulkner

- čeští vojáci na straně Rak.-Uh. musí bojovat také, ač nechtějí proti slovan. Rusku
- mnoho našich vojáků přebíhá k nepřátelským armádám (it., fr. a ruské) a bojují proti Rak.-Uh.
- v cizině vytváří vl. oddíly – tzv. legie (hl. v Rusku) →
 - „legionářská lit.“
 - podává po válce ve svých dílech svědectví o vzniku legií a jejich účasti ve válce
 - snaží se o co nejpřesnější zobrazení skutečnosti

Světová literatura o válce

Romain Rolland /1866–1944/ FRANCIE

- historik, autor životopisů (Beethoven, Michelangelo, Tolstoj... – ne filozofické), nositel Nobelovy ceny
- Dobrý člověk ještě žije**
- román; oslava života s klady i zápory; doba Ludvíka XIII.
- řezbář Colas si začíná psát deník, ve kterém se odehrává celý rok jeho života, kdy přichází úplně o všechno (o ženu – umírá, o dům – spálen kvůli moru...), ale i přes všechny útrapy se cítí šťastný, protože mu zbyly vzpomínky, smysl pro humor a dobré víno
- Jan Kryštof** – rozsáhlý román (řeka); osudy německého hudebníka (předobrazem asi Beethoven)
- Okouzlená duše** – boj proti fašismu
- Petr a Lucie** – r. 1918 Paříž; 18letý Petr, syn z měšťanské rodiny, se v metru setkává s chudou malířkou Lucií → zamilují se do sebe – vrací tím jeden druhému víru v život i sebe sama → izolují se od obłudného válečného světa, milují přírodu, mrzí je zkaženost lidstva × válce však nakonec neuniknou – na Velký pátek umírají v bombardovaném chrámu, kde si chtěli slíbit věrnost; válka jim dovolila pouze spolu zemřít, nikoliv žít

Henri Barbusse /1873–1935/ FRANCIE

- jako jeden z prvních ztvárnil zážitky z války, podal otřesný obraz válečného běsnění v celé jeho krutosti
- Oheň**
- román, podoba deníkových záznamů příslušníků jedné vojenské čety
- nemá ústředního hrdinu, je to pásmo scén, úvah a příběhů
- ukazuje, jak velký význam má v této době každé opravdové kamarádství a co všechno zmůže lidový kolektiv

Erich Maria Remarque /1898–1970/ NĚMECKO

- demokratický autor, kritik obou válek a fašismu, zastává humanismus
- účastník 1. sv. války, zažívá i 2. sv. válku
- mnoho různorodých zaměstnání
- emigrace do Švýcarska → USA → návrat do Švýcarska
- cestování, obliba Francie
- díla hodně ovlivněna dobou
- hrdinové všech děl nějak zasaženi válkou
- fašisté jeho díla veřejně pálí na hranici
- Na západní frontě klid**
- sugestivní válečný román o generaci zničené 1. sv. válkou
- popisuje autorovy pocity a vzpomínky z války, posouvá ho do ztracené generace

- zfilmováno
- vl. zážitky z 1. sv. války
- očima vypravěče Pavla Bäumera líčí osud chlapců, dobrovolně naverbovaných vojáků – po výcviku plném šikanování prodělávají zákopové boje na západní frontě (v první linii), jejich rotu tvoří až na výjimky mladí a nezkušení chlapci → časem zjišťují, že už vlastně neumí nic jiného, než bojovat a zároveň litují svého zabíjení → všichni Pavlovi přátelé postupně umírají, také matka mu doma umírá → Pavel umírá v poslední den války – tichý a klidný den, oficiální zprávy z fronty už jen oznamují: „Na západní frontě klid“

Cesta zpátky

- volným pokračováním Na západní frontě klid
- přeživší musí podstoupit těžkou cestu do zpátečního života

Ernest Hemingway /1899–1961/ ^{USA}

- autor ztracené generace
- romanopisec, povídkář, novinář → válečný zpravodaj
- Nobelova cena
- inspirace 1. sv. válkou, své vl. zkušenosti
- jednoduchý způsob vyjadřování

Sbohem armádo!

- příběh romantické a tragické lásky dvou mladých válečných dobrovolníků – Američana Fredericka a Angličanky Catherine
- Frederick slouží dobrovolně u oddílu řidičů na italské frontě, jako poručík ambulančního sboru. Potkává dobrovolnou zdravotní sestru Catherine. Postupně se do sebe zamilují. Frederick je zraněn a převezen do lazaretu v Miláně. Catherine jej následuje a v průběhu rekonvalescence prožívají krásné chvíle. Frederick se musí vrátit do armády, ale brzy následuje obrovský ústup se svou jednotkou a hrozí mu i potupná smrt. Dezertuje a vrací se zpět ke své milence. Spolu utíkají v čunu do neutrálního Švýcarska, kde získávají povolení k pobytu a prožívají zde krásné dny a Catherine zde otěhotní. Kniha končí tragicky smrtí Catherine spolu s dítětem při porodu.

Česká literatura

Próza

Jaroslav Hašek /1883–1923/ ^{Česko}

- prozaik, autor mnoha povídek, črt pro noviny a časopisy, satirický žurnalista (autor humoresek); kritik soudobého života
- mnohá z jeho děl mají autobiografické prvky
- před válkou jeden z hl. představitelů pražské umělecké bohémy
- ženat, avšak nechtěl se poutat
- vyučen drogistou, cestování (často pěšky, po zemích Rakouska-Uherska, po

Německu, Rumunsku a Balkánu), za první světové války na frontě a v ruském zajetí → náměty ke svým dílům

Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona

- jeho největší předválečné dílo; popis vl. politického dobrodružství, kdy založil stranu s tímto názvem a šel s ní do voleb (dokonce získal i hlasy)
- dílo je výsměchem okleštěným zákonům, které vlastně žádný pokrok nedovolují

Trampoty pana Tenkráta

- soubor povídek; nemá na první pohled jiný úkol, než pobavit čtenáře; i zde se ale prosazuje Haškov osobitý talent

Můj obchod se psy a jiné humoresky

- soubor povídek; negace mravních i lit. konvencí a vzpoura proti policejnímu a byrokratickému režimu

- voják Švejk:

Črty, povídky a humoresky z cest

- už v těchto příbězích z cest se ustaluje typ mazaného prostáčka, který se dovede ve všech situacích zařídit po svém a vyzrát tak na pány

Dobrý voják Švejk před válkou a jiné podivné historky

- kniha

Dobrý voják Švejk v zajetí

- povídka

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

- dílo nedokončeno (a snaha o dokončení jinými spisovateli neúspěšná); začalo vycházet po válce jako lidová četba s ilustracemi Josefa Lady v sešitech na pokračování
- román (ne v pravém slova smyslu – spíše soubor více či méně samostatných historek točících se kolem Švejka)
- dílo humoristické a satirické, ale také epické (ač se jedná o něco tak smutného, jako je válka → protestem proti válce)
- psáno obecnou češtinou s množstvím vulgarismů – jejich využití je záměrné (stejně vulgární a nesmyslná je válka)
- postava Švejka se zařadila do galerie nesmrtelných literárních typů a Hašek tak vstoupil do světové lit.

- **Josef Švejk** – pochybný obchodník se psy, jehož vojenská lékařská komise prohlásila úředně za blba (o jeho hlouposti však často pochybujeme – vtípem a fantazií se dokáže osvobodit z každé situace, plní přesně všechny rozkazy a protože vždy z těchto rozkazů vyjde něco nesmyslného, odhaluje tak právě jejich nesmyslnost a vše kolem sebe uvádí v zmatek)

- mnoho dalších postav civilních i vojenských:

☞ paní Müllerová – švejkova bytná a posluhovačka, bezelstná

☞ hostinský Palivec – známý sprosták, je mu jedno, komu naleje, hlavně když zaplatí

☞ nadporučík Lukáš – z vojenských postav je nejlidštější; i když mu Švejk

vyvádí strašné věci, nedokáže ho potrestat

☞ polní kněz (feldkurát) Katz – nemá vůbec ponětí o náboženství, stal se knězem, aby měl blíž k mešním vínu; prohraje Švejka v kartách (→k Lukášovi)

☞ poručík Dub – věrný důstojník rak. armády, vojáci jsou pro něho jen zvířata (právě jemu Švejk ukradne psa, aniž tuší, že je to jeho pes, a dá ho Lukášovi → vše odhaleno a Lukáš se Švejkem musí na frontu)

☞ kadet Biegler – chorobně ctižádostivý, z bojů má ale panický strach

☞ vojín Baloun – žrout, kterého válka vytrhla z dostatku na statku

Ivan Olbracht /1882–1952/ ^{ČESKO}

- jméno pseudonymem (Kamil Zeman), syn Antala Staška

- prózy umělecké a novinářské

- levicově orientovaný; jako člen KSČ vězněn

- publicista v levicových novinách

- ovlivněn otcem, pobytem v Zakarpatské Ukrajině a židovskou problematikou

Žalář nejtemnější

- podezřívání → uzavření se před ostatními (osleplý komisař)

Podivné přátelství herce Jesenia

- herci Jesenius (realista) a Veselý (romantik) milují stejnou ženu, ta si vezme

Veselého → ten umírá → Jesenius se jí s dítětem ujme

Zamřížované zrcadlo

- vězení

Anna proletářka

- levicové dílo; venkovanka Anna přichází do Prahy, kde ji mladý dělník přetvoří v proletářku

► Zakarpat. Ukrajina:

Hory a staletí

- kulturní, sociální a zeměpisné informace; krása krajiny a zároveň bída lidí

Nikola Šuhaj loupežník

- za války Nikola utíká s kamarádem z fronty, čarodějnice je učiní odolnými vůči

kulkám, v rodné Koločavě se Nikola musí skrývat v lesích (válka neskončila),

vezme si Eržiku, po válce si chtějí ve vsi žít podle svého × to jim neprojde →

Nikola začíná boj o spravedlnost (bohatým bere, chudým dává) → je hledán kvůli vraždám (v sebeobraně) → lidé na jeho straně × pak jej ale kamarádi zradí a zabijí,

Eržika porodí jeho dítě a po čase se znovu vdá

Golet v údolí

- povídkový soubor s židovskou tematikou, život v ghettech (golet = hebrejsky vyhnanství; židovská uzavřená vesnice)

Zázrak s Julčou

- žid se svou kobyloou vozí turisty a vymýšlí si příběhy o okolí

Událost v Mikve

- Mikve = židovské lázně (přísně pravověrné)

O smutných očích Hany Karadžičové

- židovka Hana odchází s ateistou (nebylo jí dovoleno se za něj doma provdat)

► převyprávění:

O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách – literární zpracování staroindické bajky

Biblické příběhy – převyprávění Starého zákona

Ze starých letopisů – převyprávění starých českých kronik

Dobyvatel – jeho největší dílo; o španělském dobyvateli F. Cortesovi; převyprávění díla amerického historika Prescottta – *Dějiny dobytí Mexika*

Marie Majerová /1882–1967/ ^{ČESKO}

- levicová autorka (vychází ze život. zkušeností)

- redaktorka, prozaička (povídky a romány – hl. pro mládež)

- zajímá se trochu o osudy žen, proletářská próza

Robinsonka

- dívka se najednou musí starat sama o rodinu × neumí to, připadá si opuštěná

Siréna

- o čtyřech generacích dělnické rodiny Hudcových (Hudcovka – uvědomělá žena proletářka)

Havířská balada

- volné pokračování Sirény

- smutné, tragický konec

- mladý Rudla Hudec odchází se svou milou kvůli levicovému smýšlení pracovat do Německa, zakládá zde rodinu → syn jim umírá při neštěstí, Rudla je vyhozen z práce → návrat do Čech, ale i zde je rodina bez práce a musí žebrať

Nejkrásnější svět

- otec nechce Lence dovolit studia → Lenka se ve svých názorech dostává doleva, do protestů proti společnosti, do konfliktů → při protestu Lenka umírá (× v přepracování přežije)

Legionářská lit.

Jaroslav Kratochvíl /1885–1945/ ^{ČESKO}

- důstojník čsl. legií v Rusku, odmítá boj proti Rudé armádě, umírá v Terezíně

Prameny – dvoudílný román, složitý obraz poměrů v carském Rusku, sleduje osudy čes. intelektuála ve válce, dává najevo své sympatie s ruskou revolucí

František Langer /1888–1965/ ^{ČESKO}

- vojenský lékař čsl. legií v Rusku

Železný vlk – listy z kroniky legií

Jízdní hlídka – drama o skupině legionářů obklíčených ruskými partyzány (bolševiky)

Rudolf Medek /1890–1940/ ČESKO

Anabáze – pětidílný cyklus, o bojích legií na straně protibolševických sil, o zmatku a chaosu v Rusku po revoluci, o vyčerpávající cestě legií přes Sibiř, Vladivostok a Ameriku domů, o problémech po návratu legionářů

Josef Kopta /1894–1962/ ČESKO

Třetí rota, Třetí rota na magistrále, Třetí rota doma – románová trilogie psaná pohledem prostého vojáka, o postupu malé vojenské jednotky od bitvy u Zborova přes Vladivostok domů

Poezie

Fráňa Šrámek /1877–1952/ ČESKO

- mimořádně citlivý ke všem formám soc. nespravedlnosti a ponižování člověka

Modrý a rudý – antimilitaristická sbírka básní

Raport – báseň; proč mají ve válce umírat i nevinná zvířata?

Splav – antimilitaristická sbírka básní

Splav – báseň; v ukázce píše, že by ji chtěl potkat v lukách a slyšet její hlas

Žasnoucí voják – vlastní válečné zážitky formou povídek

Svatopluk Machar /1864–1942/ ČESKO

- básník, řečník, publicista britkého vtipu

- realistický, kritický, ironický

- směřuje ke krajní pravici

- navazuje na satirickou prózu Havlíčka a Nerudy, ovlivnil další čes. satiriky

Confiteor I.-III.

- první básnická sbírka (lat. „vyznávám se“)

- kritika čes. společnosti a malosti lidí

- nevěří ve spol. ideály, nevěří v národní ideály; nevěří ničemu

Čtyři knihy sonetů

- básně formou sonetu

- zpověď pocitů jeho (mladé) generace, lituje nepochopení jejich tvorby

Zde by měly kvést růže...

- sbírka epických písní

- problematika žen, kritika nerovnoprávného postavení žen ve společnosti,

o ženách zklamaných životem (např. píseň *Teta*)

Magdaléna

- román ve verších

- zamýšlení nad životem prostitutky, která se stane normální ženou, ale společnost

ji odmítá a ona se propadá ve společnosti zpět k prostituci

Satiricon

- sbírka satirických epigramů

Svědomím věků

- cyklus hist. básní seřazených do sbírek

- přehlíží vývoj lidstva od antiky po jeho současnost

- pokus rozlišit doby „pokrokové“ a doby, v nichž hrozí lidstvu zkáza

- inspirace V. Hugem (Legenda věků) a Vrchlickým (Zlomky epopeje)

V záři helénského slunce

- považuje antiku za vrchol ve vývoji lidstva

Jed z Judey

- ukazuje, jak lidstvo od antiky upadá

- skepse vůči křesťanství (zlo brzdící vývoj společnosti)

Oni (fr. revoluci a revolucionářům), *On* (Napoleonovi)

- obdiv Napoleona (z úpadku se lidstvo zvedlo až za fr. revoluce a vlády Napoleona)

Kam to spěje

- po říjnové revoluci a 1. sv. válce se ptá, kam to všechno spěje

Viktor Dyk /1877–1931/ ČESKO

„*Válečná tetralogie*“ (4 sbírky: *Lehké a těžké kroky, Anebo, Okno, Poslední rok*)

- vrchol Dykova uměleckého díla

- popisuje zde hrůzy války, její nesmyslnost

- dotýká se problémů další existence čes. národa (jestli nezanikne po svět. válce)

- touha po samostatnosti

Země mluví – báseň ze sb. Okno; země je věčná a i on může být její součástí – když

umře a země jej přijme

Filmová zpracování, herecké obsazení, ilustrace